

Pókecz Kovács Attila

egyetemi docens (PTE ÁJK), Római Jogi Tanszék

Óriás Nándor és a római közjog A 130 éve született professzor emlékezete

Óriás Nándorra (1886–1992) a pécsi jogi kar egykori legendás római jogi professzorára történő emlékezés nem csupán születésének 130. évfordulója kapcsán nyer aktualitást, hanem a korábban ismert, életrajzát módosító dokumentumoknak a közelmúltban való előkerülése szintén szükségessé teszi életének, munkásságának rövid értékelő bemutatását.¹ Egerben és Pécsen is oktató Óriás Nándor életművével már több tanulmány is foglalkozott, ezért rövid értekezésemben csupán az új adatok dokumentálására és a szélesebb nyilvánosság előtt eddig ismeretlen közjogi írásának (Óriás Nándor: *N. A. Maskin: Augustus principátusa c. művének ismertetése*) vizsgálatára törekszem.²

I. Óriás Nándor életpályája

¹ Az Óriás Nándorral kapcsolatos korábbi közlemények pontosításra szorulnak, miután Mészárosné Vörös Katalin a Pécsi Tudományegyetem Egyetemtörténeti Gyűjteménye számára 2011. január 19-én 64 tételből álló, a néhai professzor teljes életútját érintő iratanyagot adott át. Ennek az új forrásértékű dokumentációnak meghatározó jelentősége van Óriás Nándor életművének értékelése szempontjából, ami szükségessé teszi korábbi életrajzíróitól származó számos megállapítás átfogalmazását. Az iratanyag áttanulmányozásához felbecsülhetetlen értékű segítséget nyújtott számomra Dezső Krisztina a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Történeti Gyűjtemények Osztályának osztályvezetője, muzeológus-könyvtárosa. Hálásan köszönöm önzetlen segítségét.

² Óriás Nándor életrajzához és tudományos munkásságának értékeléséhez ld. *Szabó Pál*: A M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem és irodalmi munkássága. Szerzői kiadás, Pécs 1940. 725-726. o.; *Benedek Ferenc*: Római jog. In: *Fejezetek a Pécsi Egyetem történetéből* (szerk. Csizmadia Andor). [s.n.], Pécs 1980. 261-263. o.; *Ravasz János*: Pécsi Tudományegyetem 1923-1950, 4. rész. Jog és Államtudományi Kar. Kézirat, Pécs 1983. 139-141. o.; *Gátos György*: In memoriam Óriás Nándor. Jogtudományi Közlöny 1992/12. sz. 560. o.; *Kajtár István*: A pécsi jogászprofesszorok emlékezete 1921-45. In: *Per aspera ad astra. Megemlékezés a honfoglalás 1100. és az Erzsébet Tudományegyetem Pécsre költözésének 75. évfordulójáról* (szerk. Nagy Ferencé). JPTE, Pécs 1997, 61-66. o.; *Szecső Károly*: Óriás Nándor élete és munkássága. Heves Megyei Bíróság, Eger 1998. 64. o.; *Palójtay Béla*: Nem csak nevében volt Óriás, szellemében is. In: *Gondolatok a könyvtáron kívül*. Filács Kiadó, Budapest 1999. 167-173. o.; *Benedek Ferenc*: Óriás Nándor. Jura 2001/2. sz. 77-79. o.; *Benedek Ferenc*: Tisztelet Óriás Nándornak, In: Óriás Nándor: Emlékeim töredékei (szerk. Ádám Antal). PTE-ÁJK, Pécs 2006. 11-18. o.; *Jusztinger János*: Óriás Nándor (1886-1992). In: Pécsi jogászprofesszorok emlékezete 1923-2008: Antológia (szerk. Kajtár István). Publikon Kiadó, Pécs 2008. 279-290. o.; *Jusztinger János – Pókecz Kovács Attila*: Római Jogi Tanszék. In: A pécsi jogi kar 90 éve (szerk. Ádám Antal). PTE-ÁJK, Pécs 2013. 73-75. o.; *Jusztinger János*: Szakkollégiumunk névadója: Óriás Nándor. Scriptura 2014/1. sz. 192-205. o.; *Benedek Ferenc – Jusztinger János*: Óriás Nándor (1886-1992). In: Magyar Jogtudósok IV, (szerk. Hamza Gábor, Siklósi Iván). ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2014, 77-87. o.

Óriás Nándor, a pécsi jogi kar egykori római jogász professzora, a XX. századi magyar romanisztika meghatározó képviselője, erdélyi család gyermekeként, Turóczy Nándor néven 1886. október 24-én született Gyulafehérváron (Alba Iulia). Váratlan fordulatokkal tarkított életpályája megrázó családi eseménnyel indult,³ szülei falusi székely kisemberek voltak, akik a nélkülözéssel együtt járó szűkös megélhetési nehézségeik miatt már az 1880-as években Romániába költöztek át, ahonnan többé már vissza sem tértek Magyarországra. A későbbi jogászprofesszort egyéves kora óta anyjának (Turóczy Ágnes) testvére nevelte, akinek férje, Óriás György a gyulafehérvári várban működő kisiparosi munkájával tartotta el szerény körülmények között feleségét és gyámfiát.⁴ A kicsiny növésű, gyenge szervezetűnek látszó kisfiút hat éves korában nevelőszülei nem is akarták iskolába adni, otthoni szorgalmas tanulásának köszönhetően olyan mértékű előrehaladásról tett tanúbizonyságot, hogy egy év múlva mindjárt a harmadik osztályban kezdhetette meg tanulmányait.⁵ Népiskolai bizonyítványát 1895-ben a helybeli római katolikus iskolában jeles eredménnyel végzett tanulmányok igazolásaként állították ki. Miután a fiú októberben született, gyámja és nevelőapja, Óriás György a negyedik osztály elvégzése után 1895. augusztus 1-jén Wlassics Gyula vallás- és közoktatási miniszterhez fordult, hogy gyámoltja, Turóczy Nándor karkedvezményel, kilencedik életévének betöltése előtt elkezdhesse középiskolai tanulmányait a gyulafehérvári Római Katolikus Főgimnáziumban.⁶

Az engedélyt megkapta, így 1895 és 1903 között mind a nyolc osztályt itt végezte, majd még tizenhetedik életévének betöltése előtt érettségi vizsgát is tett. Gimnáziumi évei alatt végig eminens diák volt, különösen a latin nyelv iránti érdeklődésével tűnt ki társai közül. Számos tanára felhívta figyelmét a papi pályára, s már középiskolai évei alatt kitűnő latinistaként segédkezett Majláth Gusztáv erdélyi megyéspüspök íródeákjaként a latin nyelven folyó egyházkormányzati ügyek intézésében, illetve a ministránsa is lett.⁷ Gimnáziumi tanárai közül

³ Benedek – Jusztinger: i. m. 79. o.

⁴ Ld. Óriás Nándor 1952. május 22-én készített önéletrajza: „Szüleim - falusi székely kisemberek - a szűkös megélhetési viszonyok hatása alatt már a 80-as évek vége felé kivándoroltak Romániába s onnan többé vissza sem tértek. Engem egyéves korom óta anyám testvére nevelt, akinek férje a /katonaságon kívül/ csekély számú kispolgári lakossággal benépesített gyulafehérvári várban ugyancsak kisipari tevékenységből tartotta el családját.”.

⁵ Benedek: Óriás... 77. o.

⁶ Ld. Óriás György 1895. augusztus 1-jén Wlassics Gyula Vallás- és Közoktatási miniszterhez írt levelét, amelyben Turóczi (sic!) Nándornak a gyulafehérvári római katolikus főgimnázium első osztályába való felvételét kérelmezte. (Vallási- és Közoktatásügyi Minisztérium 2914/1895. sz.).

⁷ Óriás Nándor: Emlékeim töredékei (szerk.: Ádám Antal). PTE-ÁJK, Pécs 2006. 55. o.

elsőként Izporni János⁸ matematikust említette, aki lelkesedést ébresztett szaktárgya iránt. A gyulafehérvári Római Katolikus Főgimnáziumban tanító Bálint György történelemtanárt az ókortörténet érdekes színes előadójaként, Csiky Miklóst a történelmet egykedvűen tanítóként jellemezte visszaemlékezéseiben, de felhívta a figyelmet szép mondataira. Péter Jánost, a magyar irodalom és latin nyelv tanárát, lelkes hozzáállásáért és pontosan szabályozott életviteléért tartotta példaképének. Dicsérő szavakkal emlékezett Zlamál Ágostonra, a latin és a görög nyelv pap-tanárára, aki a két holt nyelv szabályait a logikus gondolkodás fejlesztésével módszeresen hozta összhangba. Pap-tanárai közül Rass Károlyt (német nyelv és irodalom), valamint Czibalmos Józsefet (természetan) a világra nyitott, új szemléletű papi típus képviselőinek tartotta. Fejér Gergő hittanár az egyház tanításainak harcosaként, Szentmiklóssy József földrajztanár pedig kiváló, a nagyvilág eseményeire nyitott pedagógusként gyakorolt rá hatást.⁹ Érettségijét színjeles eredménnyel tette le, bizonyítványát pedig már Óriás Nándor névre állították ki.¹⁰ Ennek alapján arra következtethetünk, hogy gyám- és nevelőapja családi nevét (Óriás) kilenc és tizenhét éves kora között vehette fel a születéskori családneve (Turóczy) helyett.

Püspökének hatására az érettségit követően 1903 őszétől a bécsi császári és királyi tudományegyetem hittudományi karán teológiát hallgatva, a bécsi magyar papnevelő intézetben, a Pazmaneumban töltött három tanévet (1903/1904, 1904/1905 és 1905/1906). Az ifjú Óriás Nándor elképzelése az volt, hogy végzését követően visszatér Erdélybe, ahol megyéspüspöke mellett titkár, később irodaigazgató (mintegy személyzeti előadó), végül talán a püspök főtanácsosa lesz. A Pazmaneum szigorú intézeti rendjét, – amit jól jellemez, hogy a folyóson sem volt szabad beszélgetniük a növendékeknek, illetve a diáktársak meglátogatása a szobákban szintén tilos volt – a napi lekötöttséget, a nevelőszüleitől való távollétet, illetve a nagyvárosi levegőt is nehezen viselte, ezért idővel erőt vett rajta a csüggedés.¹¹ A három bécsi

⁸ Az Óriás Nándor által kéziratban közreadott és Ádám Antal által szerkesztett kötet (*Óriás: Emlékeim...* 30. o.) tévesen szerepel Iszpovni János elnevezés Izporni helyett, ami a kézirat („kutyanyelvek”) átírása során keletkezett elírásra vezethető vissza.

⁹ *Óriás: Emlékeim...* 28-31. o.

¹⁰ Érettségi bizonyítványa Gyulafehérváron kelt 1903. június 11-én kelt. Pál Antal igazgató, Kuncz Elek tankerületi királyi főigazgató és Dr. Vajda Gyula az erdélyi Római Katolikus Status képviselője írt alá. Az érettségi bizonyítvány tartalmazta még Péter János a magyar nyelv és irodalom, Izporni János a matematika tanára, Csiky Miklós a történelem tanára, Rass Károly a német nyelv és irodalom tanára, Czibalmos József a természetan tanára, Kárpiss János a görög helyettes tanára és Zlamál Ágoston a latin és a görög tanára vizsgálobizottsági tagok megjelölését is. Mind a tizenkét tantárgyból jelest kapott. Ezek a következők voltak: magyar nyelv és irodalom, latin nyelv és irodalom, görög nyelv és irodalom, német nyelv és irodalom, történelem, matematika, fizika, vallás, földrajz, filozófiai propedeutika, természetrajz, rajzoló geometria.

¹¹ *Óriás: Emlékeim...* 58. o.

év alatt végleg megérett benne az elhatározás, és miután tudatosult benne, hogy a papi pálya nem neki való, elbocsátását kérte a Pazmaneumból, majd korábbi elképzeléséhez visszatérve a középiskolai tanári pálya megkezdését lehetővé tevő tanulmányokra tért át.¹²

Bécsi tanulmányait megszakítva visszatért Magyarországra és 1906 szeptemberében a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára iratkozott be, ahol öt szemeszter sikeres teljesítését követően latin nyelvből és történelemből középiskolai tanári alapvizsgát tett. Ezzel párhuzamosan beiratkozott a budapesti egyetem jogi karára is, majd az első alapvizsga után a kolozsvári egyetemen folytatta és fejezte be jogi tanulmányait. A budapesti egyetem jogi karán szorgalmasan látogatta Szentmiklósi (Kajuch) Márton (1862–1932) heti nyolc órában tartott római jogi előadásait. Bölcsészkarai elfoglaltságai mellett a jogi előadások közül csak a római jog és Melichár Kálmán (1856–1945) címzetes nyilvános rendes tanár egyházjogi kurzusai hallgatására maradt ideje.¹³ A budapesti egyetem jogászprofesszorai közül Szentmiklósi és Melichár nevén kívül csak Szászy-Schwarz Gusztávot¹⁴ (1858–1920) említi emlékirataiban, a kereskedelmi jog szigorúan vizsgáztató tanáraként, mely feltehetően Szászy-Schwarz 1900–1902 közötti működésére utal (az államtitkárrá lett Nagy Ferencet helyettesítette). Nem kizárt, hogy Óriás Nándor is hallgathatta óráit, mivel a római jog mellett a későbbiekben a kereskedelmi és váltójogot is előadta, ugyanis a *venia legendije* a tárgy oktatására még 1912 után is megvolt.¹⁵

Bölcsészkarai tanárai közül Békefi Remig magyar művelődéstörténeti, illetve Némethy Géza latin filológia előadásai gyakoroltak rá mély benyomást.¹⁶ Kolozsváron folytatott jogi tanulmányai során – elmondása szerint – különösen Nagy Ernő közjogász, Somló Bódog¹⁷ jogfilozófus és Navratil Ákos közgazdász professzorok voltak rá nagy hatással.¹⁸ Kolozsvárott szerezte meg 1911-ben az államtudományi, 1913-ban pedig a jogtudományi oklevelét. Későbbi önéletrajzában szerényen említi, hogy csupán két szigorlaton ért el kitüntetéses eredményt. Óriás Nándor azonban nem mondott végleges búcsút teológiai stúdiumainak, hanem azokat világiként folytatta. Az erdélyi püspök külön engedélyével a negyedik évfolyamot az erdélyi

¹² *Benedek: Óriás...* 11. o.

¹³ *Óriás: Emlékeim...* 71-72.

¹⁴ *Hamza Gábor: Szászy-Schwarz Gusztáv.* In: *Magyar Jogtudósok II*, (szerk. Hamza Gábor). ELTE ÁJK, Budapest 2001. 71-82. o.; *Hamza Gábor: Szászy-Schwarz Gusztáv és az európai magánjogtudomány.* Magyar Tudomány 2001/12. sz.

¹⁵ *Óriás: Emlékeim...* 79-80.

¹⁶ *Óriás: Emlékeim...* 73.

¹⁷ *Szabadfalvi József: Somló Bódog (1873-1920),* In: *Magyar Jogtudósok IV*, (szerk. Hamza Gábor, Siklósi Iván). ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2014. 53-67. o.

¹⁸ *Benedek: Óriás...* 12. o.

püspöki papnevelő intézetben sikeresen elvégezte, s ugyanitt 1907. április 20-án végbizonyítványt is szerzett.¹⁹ Ezt követően kánonjog került érdeklődése homlokterébe. Kánonjogi-egyházjogi tanulmányait 1919-ben zárta le a kánonjogi doktorátusnak a budapesti jogi karon történő megszerzésével. A kánonjog iránti vonzódása még sokáig megmaradt, s a véletlen körülmények eredményezték csupán azt, hogy végül a római jogban találta meg tudományos és oktatói törekvéseinek színterét. A középkori mondás, miszerint „*Az Egyház a római joggal él*” („*Ecclesia vivit lege Romana*”), a *ius Romanum* és a *ius canonicum* közti szoros kapcsolatra utal, Óriás ezért korábbi tanulmányainak fényében szinte predesztinálva érezhette magát mindkét tudományterület művelésére.²⁰

1911 októberétől fél évig ügyvédjelöltként tevékenykedett, egykori diáktársa, dr. Springer Aladár gyulafehérvári ügyvéd irodájában, miután a Marosvásárhelyi Ügyvédi Kamaránál jegyezték be ügyvédjelöltnek.²¹ Majd – Majláth püspök közbenjárásának köszönhetően – Bárdossy Lászlóval, a későbbi miniszterelnökkel együtt a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba nevezték ki 1912 májusától „díjazás nélküli”, 1914 márciusától pedig „segélydíjas” miniszteri segédfogalmazónak. Közvetlenül az első világháború kitörése előtt a tanítóképzés tanulmányozásának céljából Szászországba küldték. Minisztériumi szolgálata azonban nem tartott hosszú ideig, miután 1914 októberében Szmrecsányi Lajos egri érsek felkérését elfogadva az Egri Érseki Joglíceum²² – Lutter János nyugállományba vonulásával megüresedett – Római Jogi Tanszékére nyilvános rendkívüli tanárként nyert kinevezést.²³ 1923-tól jogakadémiai oktatói státuszának megtartása mellett az Egri Római Katolikus Fiú Felsőkereskedelmi Iskola igazgatói tisztét is betöltötte. 1930-ban a pécsi jogi karon Pázmány Zoltánnál szerzett egyetemi magántanári képesítést a rabszolga-felszabadítás tárgyköréből, majd ettől fogva tizennégy szemeszteren át tartott Pécsen római jogi előadásokat kéthetenként négy órában. 1935. január 1-től az egri jogakadémia rendes tanárává nevezték ki, és még ugyanebben az évben tanügyi főtanácsosi címmel is felruházták.²⁴

Óriás Nándor 1939 nyarán, huszonöt évnyi jogakadémiai tanárság után elhagyta Egert, és Pázmány Zoltán utódjaként átvette a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Jog- és

¹⁹ Dr. Balázs Enndre az Erdélyi Püspöki Papnevelő Intézet *rectora* 1907. április 20-án adta ki végbizonyítványát 30/1907. sz. alatt.

²⁰ *Benedek: Óriás...* 12. o.

²¹ *Óriás: Emlékeim...* 94-95. o.

²² Az Egri Érseki Joglíceumról legújabban ld. *Jusztinger János: Az Egri Érseki Joglíceum története (1740-1949)*. In: *A Pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833-1923: A 2009. október 16-án Pécsen tartott tudományos konferencia tanulmányai* (szerk. Kajtár István, Pohánka Éva). Publikon Kiadó, Pécs 2009. 49-64. o.

²³ *Jusztinger: Óriás...* 280. o.

²⁴ *Óriás: Emlékeim...* 123-157. o.

Államtudományi Kara Római Jogi Tanszékének vezetését. A kormányzó a jogi kar felterjesztésére 1939. augusztus 2-án kelt határozatában Óriás Nándort egyetemi nyilvános rendkívüli tanárnak nevezte ki. Ezt követően – 1940. október 19-től már egyetemi nyilvános rendes tanárként – tizenhat esztendőn át volt Pécsen a római jog oktatója. Az 1944/45-ös és az 1945/46-os tanévben a jogi kar dékáni tisztét is betöltötte. Ezekben az években tanúsított kiváló diplomáciai érzékének és tárgyalókészségének is köszönhető, hogy az intézmény a háborús időszakot nagyobb anyagi veszteség nélkül átvészelte, s oktató munkáját is hamar újramezthette.²⁵

Óriás Nándor – 1939 augusztusától 1955 szeptemberéig – tizenhat esztendőn át vezette a pécsi jogi kar Római Jogi Tanszékét. Oktatóként következetesen ragaszkodott az általa vallott és tanulmányaiban közzétett oktatási elvekhez.

Pécsi beilleszkedését jelentős mértékben megkönnyítette, hogy amikor ide került, már hét éve óraadója volt az egyetemnek. Részben korábbi volt kollégái alkották a tanári kart, ugyanis több professzortársával már Egerben is együtt volt jogtanár. Ennek valamint nyitott természetének és a városhoz ragaszkodásának köszönhetően igyekezett mindenkivel szívélyes kartársi viszonyt kialakítani.²⁶ Óriás Nándor rendszeresen részt vett a pécsi Színház téren található Corso kávéházban a jogászprofesszoroknak szervezett szerda délutáni összejöveteleken, melyeken visszaemlékezései szerint sok tapasztalatot szerzett.²⁷ Hűséges volt Pécshez, így mikor Kolozsvár visszakerült Magyarországhoz, felajánlották számára, hogy erdélyi születésüként átvehetné az ottani római jog vezetését, a Szegeden működő Személyi Kálmán²⁸ pedig Pécsre jöhetne. Ő azonban a felkínált lehetőséggel nem kívánt élni, maradt Pécsen egészen kényszernyugdíjazásáig.²⁹

Pécsi egyetemi évei alatt a római jogi főkéllégiumi előadásai mellett forráselemző szemináriumokat, illetve jogesetmegoldó praktikumokat is tartott a római jog magánintézményei, a római dologi jog és a kötelmi jog tárgykörében.³⁰ Oktatási kötelezettségeit tanársegédi közreműködés nélkül látta el, csak a nyugdíjazása előtti utolsó két évben, 1953-tól dolgozott mellette későbbi utóda, Benedek Ferenc.³¹ 1942-től előadásokat

²⁵ *Jusztinger: Óriás...* 280. o.

²⁶ *Óriás: Emlékeim...* 139-140. o.

²⁷ *Óriás: Emlékeim...* 179. o.

²⁸ *Pólay Elemér: Személyi Kálmán (1884-1946)*. In: *Magyar Jogtudósok IV*, (szerk. Hamza Gábor, Siklósi Iván). ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2014. 69-75. o.

²⁹ *Óriás: Emlékeim...* 179-180. o.

³⁰ *Jusztinger: Óriás...* 282. o.

³¹ Benedek Ferenc életrajzához ld. *Pókecz Kovács Attila: Benedek Ferenc (1926-2007)*. In: *Pécsi jogászprofesszorok emlékezete 1923-2008: Antológia* (szerk. Kajtár István). Publikon Kiadó, Pécs 2008. 261-278.

tartott, és szemináriumi gyakorlatokat vezetett a lélektan, társadalomlélektan, az etika, a társadalometika, a nevelés, a nevelésügy és a népművelés tárgyköréből az ún. szociális tanfolyamon. Az 1944/45-ös tanév második szemeszterében – Abay Gyula távollétében – helyettesítőként a pénzügytan tárgy előadója is volt.³² Fontos kiemelni, hogy pécsi római jogász professzorként az 1950-es évek elején az a megtiszteltetés érte, hogy társszerzője lehetett az oktatási minisztérium megbízásából készült új, egységes római jogi jegyzetnek, amely ideológiai utalások nélkül a római jog intézmények világos összefoglalását adta.³³

A tanrendben – az 1940-es évek végéig – heti nyolc órában szereplő római jogi előadásaira mindenkor nagy szorgalommal készült, melyeken a római jog jogászai gondolkodást fejlesztő hagyományait igyekezett a legmesszebbmenőkig kihasználni.³⁴ Előadásait hétfőtől csütörtökig 8:00–10:00-ig tartotta. A kiegyensúlyozottan magas színvonalú órái érdekében egy 15 perces szünet beiktatását látta indokoltnak, amit ő tanszékén csendes elmélkedéssel töltött, s ekkor látogatókat sem fogadott.³⁵ Római jogi fejtegetéseit igyekezett találóan megválasztott, s gyakran a rá jellemző sajátos, finom humorral fűszerezett példákkal színesíteni.³⁶ Előadásainak sikeréhez és népszerűségéhez nagymértékben hozzájárultak nem mindennapi színészi képességei is. Egykori tanítványa és tanszéki utóda, Benedek Ferenc találóan állapította meg róla, hogy „nemcsak a római jogot adta elő lebilincselően, hanem 'előadta' az „*antecessor iuris*”-t, a római jog professzorát is, megjelenítve azt úgy, ahogy ideáltípusként él hallgatói képzeletében”.³⁷

Eredeti, Óriás által kedvelt tanítási módszer volt a peripatetikus római jogi séták gyakorlata a városban, többnyire a heti piacot és a városszéli kisgazdaságokat és törpebirtokokat is útba ejtve. Ennek során a kíséretet alkotó 4-5 hallgató tiszte volt az út során észlelt történéseket, cselekményeket jogi szempontból értékelni, s belőlük a helyes

---

o.; *Pókecz Kovács Attila*: Benedek Ferenc a könyvtárépítő jogtudós (1926-2007). In: Ünnepi tanulmányok Móró Mária Anna tiszteletére. A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 8. (szerk. Kokovai Szabina, Pohánka Éva). Pécsi Tudományegyetem Könyvtára, Pécs 2009. 273-282. o.; *Pókecz Kovács Attila*:: Ferenc Benedek, Orbis Iuris Romani 2008/1. sz. 203-206. o.; *Pókecz Kovács Attila*:: Ferenc Benedek, the Roman law jurist. *Studia iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata* 2010/147. sz. 187-209. o.; *Pókecz Kovács Attila*:: Benedek Ferenc (1926-2007). In: *Magyar Jogtudósok IV*, (szerk. Hamza Gábor, Siklósi Iván). ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2014. 137-156. o.

³² *Jusztinger*: Óriás... 282. o.

³³ *Halász Aladár – Marton Géza – Óriás Nándor*: Római jog. Közoktatási Jegyzetellátó Vállalat, Budapest 1952.

³⁴ Ekkor ugyanis a római jog fő és kiskollégiumi óraszámát is a felére, heti nyolc órától négyre csökkentették. Ld. *Pólay Elemér*: A római jog oktatása a két világháború között Magyarországon (1920-1944). *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Jur. et. Pol.* 1972/2. sz. 20. o.

³⁵ *Óriás*: Emlékeim... 200. o.

³⁶ *Benedek*: Római jog... 260-261. o.

³⁷ *Benedek*: Óriás Nándor... 78. o.

következtetéseket levonni.³⁸ Az alapvizsgákon és szigorlatokon is közismert volt Óriás vizsgáztatói alapossága. A jogi pálya magas társadalmi presztízse és joghallgatói iránt érzett megbecsülése jeléül következetesen tartotta magát ahhoz, hogy a megszólításoknál hallgatóit „ifjú kartársnak”, vizsgázóit „jelölt uraknak” – hölgyek akkoriban még csak kis számban fordultak elő a jogi karon – titulálta.³⁹ Közmondásos pártatlanságát, objektivitását hallgatói tisztelték, kristálytisztán megfogalmazott kérdései miatt vizsgáztatói stílusát nagyra értékelték. Miután a vizsgák nyilvánosak voltak, Óriás *censori* megnyilvánulásai gyakran igazi eseményszámba mentek, s sokszor népes hallgatóságot vonzottak.⁴⁰ Meggyőződése szerint oktatói munkája csak akkor lehet eredményes, ha hallgatóit nem pusztá számnak tekinti, hanem igyekszik bennük meglelni a tanulmányi és egyéb, gyakran egzisztenciális nehézségekkel küszködő embert, akit igyekezett kitartó munkára ösztönözni, krízishelyzetben bátorítani.⁴¹ Hallgatói személyes körülményeinek megismerésére törekedett, s azokat kiváló memóriájának köszönhetően emlékezetében megőrizte. Egyedülálló volt abban is, hogy végzett hallgatói közül többeknek a pályáját később figyelemmel kísérte.⁴²

A szociális kérdések iránti érzékenysége a római jog oktatása során is megmutatkozott., igyekezett kimutatni azt, hogy a félreismert és egyoldalúan individuálisnak bemutatott római jogrend bőségesen tartalmazott szociális indíttatású megoldásokat, amelyeknek tárgyalását mindig hasznosnak tartotta. Meggyőződéssel vallotta, hogy a szociális gondolat nem csupán egy koreszme, hanem az emberi lélek mélyén gyökerező, az emberiség történetében mindenkor érvényesülő társadalmi igény.⁴³

Szorosan vett oktatói munkája mellett mind Pécsen, mind Egerben sokat vállalt magára az ifjúsági ügyek szervezésében és irányításában, melynek teljesítése során mindig kiváló szervezőkészségről és precíz gyakorlati megvalósításról tett tanúbizonyságot.⁴⁴ E körben szükséges megemlíteni a Keszthelyi Diáküdlő és a Keszthelyi Nyári Egyetem vezetését (Birkás Géza professzortól 1940 decemberében vette át az elnökséget, majd 1941–1944 között

³⁸ Óriás: Emlékeim... 204-205. o.

³⁹ Óriás: Emlékeim... 204. o.

⁴⁰ Benedek: Óriás Nándor... 78. o.

⁴¹ Jusztinger: Óriás... 283. o.

⁴² Benedek: Óriás Nándor... 79. o.

⁴³ Ld. az illetménykiegészítés ügyében kiküldött kari bizottság felhívására Pécsen 1949. július 22-én Óriás Nándor által készített jelentést. Óriás Nándor emlékirataiban Tóth László professzor neve szerepel, azonban a kinevezési okmányban elődként Birkás Géza professzort jelölték meg, akinek helyére az Egyetemi Tanács 1940. november 20-án egyhangú határozattal választotta meg a római jogászt. Erről Tóth Zsigmond rektor értesítette. Óriás: Emlékeim... 191. o.

⁴⁴ Benedek: Óriás Nándor... 79. o.

minden nyarat itt töltött)⁴⁵ és példás működtetését. Emellett 1944–1948 között az Egyetemi Diákmenza vezetői teendőit is ellátta, továbbá vezető tanára volt a joghallgató ifjúság nagy részét tagjai sorában tudó Emericana Diákegyesületnek.⁴⁶

II. Óriás Nándor római közjoggal kapcsolatos nézetei

Szaktudománya terén a római közjog és a római személyi- és családjog kérdései kerültek leginkább Óriás Nándor érdeklődési körébe. Visszaemlékezéseiben külön kiemelésre méltónak találta azt a rá jellemző sajátos hozzáállást, hogy nem kívánt mindenáron újat mondani, így szakirodalmi munkássága, publikációinak száma sem nevezhető terjedelmesnek.⁴⁷ Közöttük kiemelkedő helyet foglal el a rabszolga-felszabadításról írt „*Manumissio*” című habilitációs munkája, melynek csupán az első része jelent meg 1928-ban.⁴⁸ Fő tudományszakán kívül még egyházzal és pedagógiával is foglalkozott tudományos igénnyel.⁴⁹

Fontosnak tartotta volna a római jog egyetemi oktatását a római közjog intézményeinek bemutatásával is kiegészíteni, mint ahogy azt egyik írásában kiemelte: „...*méltán bámulhatjuk a római államművészetet, amely... .. heterogén elemekből egységes Itáliát, majd azon keresztül egységes világbirodalmat is tudott teremteni.*”⁵⁰

A római közjog egyetemi oktatását szorgalmazta több közéleti szereplésénél is, azonban törekvéseit nem koronázta siker. Ennek egyik oka az lehetett, hogy a római közjog tudományos kutatásának nem voltak hazai előzményei, így annak szakirodalmi eredményeivel és jelentőségével nem volt tisztában sem a jogászprofesszori kar, sem a döntéshozók.

Éppen ezért bír kiemelt jelentőséggel egyetlen közzétett római közjogi tárgyú írása. Ezt a kéziratát folyamatos támadások és a nem kellő mértékű publikációs aktivitás miatti kritikák miatt, valamint a szűkös megjelenési lehetőségek kényszerű hatására a Pécsi Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Kari Tanács jegyzőkönyvében adta közre. Ebben az írásában Maskin

⁴⁵ Ld. 526 R. sz. 1940/1941. évi kinevezés, valamint *Óriás: Emlékeim...* 36. o., illetve 191-197. o.

⁴⁶ *Jusztinger: Óriás...* 284. o.

⁴⁷ *Óriás: Emlékeim...* 197. o. Tanítványa Benedek Ferenc erről így emlékezett meg Óriás Nándor sírjánál tartott búcsúztató beszédében: „*Bár kiváló stilisztá volt és kivételes könnyedséggel és eleganciával tudta magát szóban és írásban kifejezni, ritkán szánta el magát írásbeli megnyilatkozásra. Talán nem is teljesen alaptalanul követte a horatiusi tanácsot, in salvam non ligna feras, ne hordj fát az erdőbe, ne szaporítsd a valódi új eredményt nem hozó, pusztán a tudományos karrier motiválta művek már-már áttekinthetetlen erdejét.*” Ld. *Benedek Ferenc: dr. Óriás Nándor (1886-1992)*. Lucidum intervallum. A pécsi joghallgatók lapja 1992/1-2. sz. 4-5. o.

⁴⁸ *Óriás Nándor: A manumissio*. Tanulmány a római jogból. 1. könyv. A manumissio fogalma és kellékei. [s.n.], Eger 1928, 128. o.

⁴⁹ Ld. Óriás Nándor nyilv. rendkívüli tanár (Erzsébet Tudományegyetem) szolgálati és minősítési táblázata.

⁵⁰ *Óriás Nándor: A római jog tanulmányának mai jelentősége*. In: Az egri érseki jogakadémia évkönyve 1933/34-1934/35. akadémiai évekről, Eger 1936, 30-31. o.; Pólay: i. m. 18. o. ill. 20. o. ; *Jusztinger: Óriás...* 282. o.

szovjet ókortörténész „*Augustus principatusa*” című művét mutatta be kritikai élel.⁵¹ A kézirat 1955. január 24-ei keltezésű, ezért annak megszületési körülményeinek és szokatlan formában való közlésének megértéséhez röviden ismertetni kívánom a szerző életkörülményeit, a pécsi jogi karon kialakult közhangulatot.

Óriás Nándor – negyvenegy katedrán eltöltött esztendő után – méltatlan körülmények között, politikai tisztogatás eredményeként 1955. szeptember 1-jén, 69 esztendősen, egy évvel a törvényes nyugdíjkorhatár elérése előtt kényszerült nyugállományba vonulni. Ez nem volt minden előzmény nélküli, s mai ismereteink alapján kijelenthető, hogy az 50-es évekre jellemző szocialista diktatúra áldozata lett. A támadások akkor erősödtek fel ellene, amikor nem vállalta, hogy a kari pártbizottság kérésére az előre megírt ideológiai tartalmú békepropaganda beszédet elmondja. Óriás szavait idézve „*Vonakodtam tehát a megbízást elfogadni, ifjú kollégám azonban nem hátrált meg, hanem kijelentette, hogy az elmondandó beszéd nyomtatásban elkészült szövegét azonnal rendelkezésemre bocsátja. És a szót tett követte, mire én nem minden fanyalgás nélkül kénytelen voltam kijelenteni, hogy... ...a nyomtatott beszéd felolvasását akkor is méltatlan feladatnak érezném, ha szöveg nem volna olyan durván stilizálva.*”⁵² A visszautasított beszéd miatti nemtetszést Szamel Lajos, a Pártszervezet vezetője fogalmazta meg ellene a Kari Tanács 1955. május 14-én tartott rendkívüli ülésén: „*A helyi Pártszervezet úgy döntött, hogy Óriást kéri meg a békegyűlés előadói szerepére. Cél volt, hogy neki, mint a Kar oktatójának, magas kulturáltsága a szónoklatban érvényre jusson. Losonczy vállalta a járási békegyűlés szónoki tisztét és feladatát jól oldotta meg, jó visszhang jelentkezett rá. Óriás azt mondotta, hogy a békegyűlés külpolitikai orientációk alapján tárgyal és itt az *auditur et altera pars* szempontjait is ki kell fejteni. Az Egyetemi Könyvtárba külföldi folyóiratok is járnak, ott tájékozódhatott volna Óriás mindkét vonatkozásban. A kérdést Kislégi oldotta meg, aki az előadást megtartotta eredményesen. Mi sajnálattal nélkülöztük (Óriás tíz év óta egyetlen szocialista publikációt sem bocsátott ki. Ezen negatív jelenségek miatt a Párt Óriást bizalmatlansággal kezelte, mi rajtunk, kommunista és pártonkívüli oktatókon nem fog múlni, hogy ha a megfelelő lépések megtörténnek a bizalmatlanság légköre elmúljék).*”⁵³ Szamel szavai meghallgatásra találtak, a „megfelelő lépéseket” a párt megtette Óriás eltávolítására. Kocsis Mihály dékán a Kar helyzetéről készített jelentésében Óriást jobboldali nézetekkel

⁵¹ Nyikolaj Alekszandrovics Maskin: *Augustus principatusa*. Kialakulása és társadalmi lényege. (fordította: Borzsák István). Tankönyvkiadó, Budapest 1953.

⁵² Óriás: *Emlékeim...* 201. o.

⁵³ Ld. a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának 1955. évi május hó 14-én tartott rendkívüli kari tanácsüléséről készült jegyzőkönyv, 9-10. o.

vádolta meg: „*Ide kell vennem egyik oktatóknak, Óriás Nándor professzornak azt a kijelentését is, hogy ha valaki nem marxista, azért az még jó római jogász lehet.*”⁵⁴ Emlékirataiban Óriás maliciózus hangnemben meséli el, hogy megtiszteltetésnek érezte, hogy míg professzortársai kényszernyugdíjazásáról a dékán általában egyedül döntött, addig az ő eltávolítására egy négy főből álló „kivégző osztagot” delegáltak, melynek tagja Beér János és Világhy Miklós budapesti, Kovács István szegedi professzor, valamint Szabó Imre, az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének igazgatója volt.⁵⁵

Óriás érzékelve az ellene kialakult ellenséges légkört, úgy döntött, hogy szaktárgyának sokszínűségét felhasználva igényesen mutatja meg azt, hogy a jogtudományi kutatói erények birtokában van, ezért dönthetett a római közjogi témájú értekezés Kari Tanács elé terjesztése mellett. „*Kari munkaterveink összeállítása során ismételten felmerült az a gondolat, hogy a szakmánk körében megjelent publikációkról kari tanácsüléseken terjesszünk elő bírálatos ismertetést. Ennek az elgondolásnak szellemében került a múlt tanév végén a tanácsülés elé a római jog tankönyvpótló jegyzetéről beszámoló ismertetés s ugyancsak ebben a koncepcióban vállaltam N. A. Maskin, a pár év előtt meghalt, Sztálin-díjas szovjet történész, Borzsák István fordításában legújabbán magyarul is megjelent, fenti című művének bemutatását.*”⁵⁶

Témaválasztása – Augustus *principatusa* – Óriás akkori kari megítélését is figyelembe véve nem nélkülözi a politikai párhuzamot, mivel a köztársaság intézményi kereteinek megtartásával kiépülő diktatúra, s vezetőjének szerepe, az ókori Róma vizsgált korszakáról, az 1950-es évek Rákosi Mátyás vezette, személyi kultusztól túltengő diktatúráját is az olvasó eszébe juttathatja.⁵⁷ A rövid, mintegy fél ív terjedelmű írás leginkább a magas igényességgel megírt tudományos recenzió műfajába sorolható. „*Ami már most a történeti anyag feldolgozásának rendszerét illeti, Maskin műve a nagyon tartalmas előszó után nyolcvanlapnyi terjedelemben. A római caesarizmus kialakulásának főcíme alatt Caesar egyéniségével és tevékenységével, Pompeius és Caesar küzdelmével s a caesarizmus társadalmi alapjaival foglalkozik. A következő 400 lapnyi anyag két részre van tagolva: az első 160 lap a principátus kialakulását, a második 230 a tulajdonképpeni tárgyat: Augustus principátusát dolgozza fel.*

⁵⁴ Ld. 855-1-9/1955. szám bizalmas anyag. Karunk helyzete a K. V. 1955. március 4-i határozata tükrében. Jelentés. (Készítette dr. Kocsis Mihály dékán), 11. o.

⁵⁵ Óriás: Emlékeim... 205-206. o.

⁵⁶ A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának 1955. február 7-én tartott kari tanácsülés jegyzőkönyvének VIII. melléklet, 1. o.

⁵⁷ A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának 1955. február 7-én tartott kari tanácsülés jegyzőkönyvének VIII. melléklete, 1. o. Ebben Óriás így írt: „*Megújuló, elmélyült tárgyalásával az ókortörténész és a római jogász a mai kor ütőerén tartják kezüket.*”

Első tekintetre szembetűnő jelenség gyanánt mutatkozik, hogy a szoros értelemben vett téma tárgyalása voltaképpen a mű közepén kezdődik, ez azonban logikus következményre a dialektikus szemléletnek, amely az intézmények történeti alapjainak széles horizontú megvilágítását követeli. Ennek az elvnek megfelelően a Caesar halálát követő polgárháborúk korszakát is kellő terjedelemben tárgyalja az első rész, amely természetesen az actiumi ütközetet és következményeit ismertető fejezettel végződik. A jogászt ennél is közelebről érdeklő második rész a principátus politikai formájával és társadalmi lényegével foglalkozik s ebből a részből az Augustus jelleméről (445-451), hatalmáról, társadalompolitikájáról (305-372), és külpolitikájáról (415-434), nemkülönben a történetírásról (268-305) és jogtudományról (477-478) szóló fejezeteket különös érdeklődéssel olvassa a romanista.”⁵⁸

Óriás hangsúlyozta a mű szerzőjének, Maskinnak marxista felfogását, de megállapításait nyugat-európai – elsősorban német és francia – szerzők tudományos eredményeivel ellenpontosította. Óriás elfogadja azt a tudományos alapvetést, hogy a római közjog megértéséhez elengedhetetlen a gazdasági viszonyok, a társadalomtörténeti háttér és a politikai események mögött húzódó ideológiai megfontolások feltárása is. Óriás Maskin művét elismerő szavainak alapját az adta, hogy a szovjet szerző az antik irodalmi források, az epigráfiai és numizmatikai emlékek mellett a szocialista szakirodalmat megelőző polgári szerzők munkáit is elfogulatlanul feldolgozta. *„Egyébként olyan nagystílű tudósról, mint Maskin, szinte fölösleges is megemlíteni, hogy a szakirodalom hiánytalan ismerete ellenére is eredeti források alapján dolgozik s, hogy ezek anyagát is szigorú történeti kritikának veti alá: Seneca és Tacitus éppen úgy megméretnek, mint a bővebben használt Suetonius és Cassius Dio (268-274.). Az augustusi „Res gestae” megtárgyalás a dokumentációs jellegének megvilágítása különös körültekintéssel történik. (252-266.). A numizmatikai és epigráfiai adatok értékelése során felfigyelünk arra a megállapításra, hogy a pénzek az ókorban a propaganda eszközei voltak (99.) s, hogy Augustus egyébként is ködösítéssel taktikázó eljárás módjának szellemében pénzein szinte általános jelenség a viláгурalom szimbólumainak ábrázolása, holott a „Res gestae” a császár békepolitikáját hangsúlyozza.”⁵⁹*

Miután ez a mű Óriás Nándor egyetlen római közjogi tárgyú írása, érdemes megjegyezni, hogy a későbbi romanista szakirodalomban nagy teret nyerő Augustust jellemző

⁵⁸ A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának 1955. február 7-én tartott kari tanácsülés jegyzőkönyvének VIII. melléklete, 3. o.

⁵⁹ A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának 1955. február 7-én tartott kari tanácsülés jegyzőkönyvének VIII. melléklete, 3. o.

négy fő erényt, a vitézséget (*virtus*), a nagylelkűséget (*clementia*), a kegyeletet (*pietas*) és az igazságosságot (*iustitia*), valamint ezek gyakorlati megvalósulását részletesen taglalta rövid írásában.⁶⁰ „Jó meglátás az is, hogy miként 43-ban, úgy 40-ben is a vezérek a katonák kívánságára kezdtek béketárgyalásokat (192.). Octavianus a hadsereg megnyerésére irányuló törekvései során mindig hangoztatta, hogy „amikor atyjának ellenségeivel harcol, csak fiúi köztelességet (*pietas*) teljesíti”. (189.). Ámde ez a *pietas* egy bizonytalan tartalmú szóvirág, amelynek konkrét jelentését alkalmilag különböző értelemben szabják meg az érdekeltek, illetve ténykedők: az Octavianus ellen felkelő Perusia „a consuli hatalom s a régi köztársasági alkotmány visszaállításának jelszavát” látta benne (190.), majd „a *pietas* mint a polgári rend alapja, a perusiai háború óta az itáliai lakosság különböző rétegeinek lett a jelszava. A mások földjére telepített katonákat istenteleneknek (*impii*) tekintették.” (247.). A jelentésváltozás mértékének jellemzésére ám álljon itt az az adat, hogy Maskin művének tárgymutatójában 18 helyen szerepel a *pietas*; meg az a másik adat, hogy Augustus négy főerénye között az őt aranypajzzsal kitüntető *senatus* határozata szerint a *virtus*, *clementia*, *iustitia* mellett a *pietas* is ott szerepel. A *virtus* a vitézséget jelenti, de ez a tulajdonság Augustusnál is – akárcsak félezer évvel később Iustinianusnál – a hadvezéri képességének hiánya mellett inkább abban állott, hogy jól választotta meg katonai munkatársait. A *clementia* címen járó elismerés a polgárháborúban tanúsított nagylelkűségének szólana, de bizony ez az erénye is sántít: a proskripciókkal kapcsolatosan s Perusia ellenállásának letörése után valósággal gázolt a vérben. A *pietas* itt a Caesar emléke iránti fiúi kegyeletet jelenti se körül nincsen is hiba; „mint kötelességet teljesítő, istenfélő fiú, bosszút állt atyja halála miatt” (A *pietas* egy további jelentéséről alább szólunk.). Történik vala pedig ez a *Res gestae* meglátása szerint törvényes úton, a *iustitia* érvényesítésével. A késő utókor azonban sajnos, a *iustitia* műszó tartalmát is szkeptikusan szemléli s nem okvetlenül a sztoikus filozófia szerinti eszményi igazságosságot, hanem sokszor csak a tételes joghoz való alkalmazkodást, nem ritkán – mint itt is – a tények jogformáló hatalmának, a tényleges uralomnak minden skrupulus nélküli elismerését s az ebből a szemléletből folyó következtetések levonására való elvi és gyakorlati készséget érti alatta. Vagy – még ennél is kevesebbet. Farkas Lajos, a kolozsvári egyetem egykori nagynevű romanistája, - akit kartársai a „magyar Mommsen” elnevezéssel kívántak meg tisztelni, epésen s mindenestre túlzóan szövegezett kritikájában úgy értékeli a római *iustitia* jogpolitikai

⁶⁰ A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának 1955. február 7-én tartott kari tanácsülés jegyzőkönyvének VIII. melléklete.

*jelentőségét, hogy „a római császárok ... ha nagyot hazudtak és alattvalóikat bolondítani akarták, mindig a iustitiára hivatkoztak.” (Egyetemi Beszéd, Kolozsvár 1915, 55.).*⁶¹

Összefoglalóan tehát megállapítható Óriás recenziójáról, hogy bár szovjet történész munkáját elemezte, mégis ideológiai elemek nélkül, tárgyilagosan bírálta Maskin művét. A kor elvárásaival dacolva és az akkor hátrányt jelentő nyugati szakirodalomra való hivatkozás negatív következményeit számításba véve rávilágított német, francia és angol jogtudósok, így Mommsen, Gagé, Syme érdemeire is. Az utókor tudja, hogy Óriás Nándor erőfeszítései már nem számítottak, ugyanis a párt már meghozta a döntést és a januárban közzétett dolgozat ellenére, pár hónap múlva, 1955. szeptember 1-jétől mégis kényszernyugdíjazták.

Óriás Nándor életpályája tiszteletreméltó és példaértékű. A röviden bemutatott közjogi tárgyú írása a szűkebb szakterület iránt érdeklődő olvasók mellett tanulsággal szolgálhat azok számára is, akik erőt szeretnének meríteni abból, ahogy egy méltatlan helyzetbe hozott jogtanár a tőle marxista szellemiségű cikket elváró hatalomnak méltóságteljes választ ad, s ezzel egy időben tanúbizonyságot tesz megingathatatlan jogtudósi és emberi tartásáról.

---

⁶¹ A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának 1955. február 7-én tartott kari tanácsülés jegyzőkönyvének VIII. melléklet, 4. o.